

Т. Ярошенко, к. іст. н.,
віце-президент з інформаційного забезпечення та
директор наукової бібліотеки Національного університету
«Києво-Могилянська академія», член Президії УБА,
дослідник Колумбійського університету у 2010–2011 рр.

ПРЕДМЕТНИЙ ДОСТУП ДО БІБЛІОТЕЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ НАШОЇ ЗЕМЛЯЧКИ ЗА ОКЕАНОМ

Заваліна О. Рівні предметного доступу до колекцій : використання та застосування метаданих : дис. ... д-ра філософії / Оксана Львівна Заваліна. – Урбана. – [Іллінойс, США], 2010. – 193 с. – Бібліогр.: с. 153–163. – Англ.¹

У червні 2010 року в Університеті Іллінойсу, м. Урбана-Шампейн (США), відбувся захист дисертації «Рівні предметного доступу до колекцій: використання та застосування метаданих» на здобуття звання доктора філософії в бібліотечних науках пані Оксани Заваліної.

О. Заваліна закінчила Київський інститут культури в 1993 р. за спеціальністю бібліотекар-бібліограф, трохи згодом здобула магістерський диплом з економіки та бухгалтерського обліку в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв в Києві. Працювала в Національній парламентській бібліотеці України з 1992 р. на посаді бібліографа, а з 1996 р. – головного бібліографа. Мала можливість короткотермінового стажування в університетах США (Іллінойському та Єльському), згодом навчалася в першому з названих закладів, де в 2002 р. отримала ступінь магістра бібліотечних та інформаційних наук.

У 2002–2004 роках, повернувшись в Україну, очолювала невеличку бібліотеку Магістерської програми з економіки при Національному університеті «Києво-Могилянська академія». З 2004 р. навчалася в Докторській школі бібліотечних та інформаційних наук Університету Іллінойсу, одночасно працюючи на різних посадах у бібліотеці цього ж навчального закладу. За цей час пані Оксана підготувала ряд цікавих публікацій, виступала на різних конференціях, викладала курс із бібліотечної справи, брала участь у дослідженнях (у т. ч. із 2006 р. у рамках проекту «Електронні колекції та їхнє наповнення» Центру інформаційних ресурсів науки у своєму університеті).

Здобуття докторату в університетах США – це складна і натхненна праця, що триває від 5 до 7 років і включає, крім власне дослідження, причому глибинного та багатоаспектного, ще й здобуття досвіду викладання, оприлюднення результатів своїх розвідок на різних конференціях, професійне вдосконалення тощо. Зазначена дисертація – результат наполегливої праці О. Заваліної, яскраво свідчить, що професіонал, дослідник відбувся!

Проблеми організації предметного доступу до інформаційних систем, у т. ч. бібліотечних, були і за-

лишаються актуальними для бібліотекознавства. Дослідники завжди звертали увагу на труднощі в такому доступі, недосконалість чи нерелевантність їхніх пошукових запитів отримуваним результатами тощо. Бібліотекарі ж, у свою чергу, завжди говорили про недостатній рівень знань, навичок, вмінь користувачів у формуванні своїх пошукових запитів.

Як же вирішити цю проблему, особливо, з урахуванням збільшення цифрової складової в бібліотечних колекціях (електронні журнали та книги, бази даних тощо)? Яким чином метадані можуть стати посередником у доступі до таких колекцій?

Ці питання й лежать у площині дисертаційного дослідження О. Заваліної, в ході якого нею було застосовано три основні методи:

- поглиблений порівняльний контент-аналіз метаданих кількох відомих і значних за обсягами проектів цифрової культурної спадщини чи електронних бібліотек: «Відкрита історія» (Opening History), «Пам'ять Америки» (American Memory) та «Європеана» (European Library);

- аналіз пошукових запитів користувачів (на прикладі цифрової колекції «Відкрита історія»);

- інтерв'ю та спостереження вчених-істориків (щодо цифрових колекцій «Відкрита історія» та «Пам'ять Америки»).

Дослідниця встановила, що предметно-орієнтовані пошуки значною мірою визначаються якістю та багатством метаданих. Такі «збагачені» метадані можуть бути не лише на рівні опису предметів колекції, але й представляють предмет у різних полях метаданих, а також у полі вільного тексту метаданих (free-text Description field), додаючи відомостей не лише про предмет, але й види та типи цифрових об'єктів колекції, їхні жанри, географічні та часові ознаки тощо. Аналіз взаємодії користувачів із цифровими колекціями доводить, що користувачеві найчастіше потрібен не опис усієї колекції, а окремих об'єктів у ній. При цьому він використовує частіше «перегляд», аніж власне «пошук», у т. ч. перегляд предметів. Більшість пошукових запитів потрапляють у третю групу FRBR²: об'єкт, концепція, місце.

¹ Zavalina O. Collection-Level Subject Access in Aggregations of Digital Collections : Metadata Application and Use : Dissertation Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Library and Information Science in the Graduate College of the University of Illinois at Urbana-Champaign / Oksana Lvivna Zavalina. – Urbana, Illinois, 2010. – [193] p. – Bibliogr.: [p. 153–163].

² Functional Requirements for Bibliographic Records (Функціональні вимоги до бібліографічних записів).

Отже, пошук у цифрових колекціях найчастіше відбувається саме шляхом перегляду предметних рубрик, тому предметні словники мають містити інформацію не лише про предмет і його часові та географічні ознаки (Temporal Coverage, Geographic Coverage, Subjects, and Objects), але й «витягати» інформацію з полів вільного тексту метаданих, що збагачує пошуки.

Дисертація О. Заваліної насичена фактичним матеріалом і буде корисною всім, хто студіює проблеми каталогізації, предметного пошуку в бібліотечно-інформаційних системах, метаданих, цифрових

колекціях тощо. Повний текст цієї наукової праці знаходиться у відкритому електронному архіві Університету Іллінойсу (<https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/16620>).

Нині О. Заваліна працює викладачем у Департаменті бібліотечних та інформаційних наук Університету Північного Техасу (США), а ми широко вітаємо землячку із отриманням цієї посади та успішним дослідженням, яке стане у пригоді й бібліотечним фахівцям України.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

О. Політова, к. іст. н., доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, головний бібліограф Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України»

ДО ВИХОДУ В СВІТ НАУКОВО-ДОПОМІЖНОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА «УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО (1991-2008)»

Українське бібліотекознавство (1991–2008) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України» ; уклад.: М. С. Слободяник, О. А. Політова ; наук. ред. та авт. вступ. ст. М. С. Слободяник ; бібліогр. ред. В. О. Кононенко. – К., 2010. – 168 с.

У 90-ті рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. розвиток української бібліотечної науки характеризується інтенсивним накопиченням нових ідей та фактів, появою різних наукових шкіл і теоретичних концепцій, простежуються якісні зміни й у термінології, науково-методичному та методологічному апараті. Вивчення розвитку вітчизняного бібліотекознавства як складової частини історико-культурного процесу в незалежній Україні нині набуває особливого значення.

Важливою складовою джерельної бази бібліотекознавчих досліджень є ретроспективні бібліографічні посібники, які відбивають дані про видання і публікації в галузі бібліотечної науки. У Державному закладі «Національна парламентська бібліотека України» (НПБУ) підготовлено ретроспективний науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Українське бібліотекознавство (1991–2008)». Мета його авторів – достовірно висвітлити бібліотекознавчий доробок провідних учених та наукових колективів України, показати всі напрями й особливості вітчизняного бібліотекознавства у вказаний період.

Посібник відкривається ґрунтовною вступною статтею, підготовленою провідним вітчизняним бібліотекознавцем, доктором історичних наук, професо-

ром М. Слободяником. Автор, подаючи посилання на наукові праці, вміщені в посібнику, висвітлює зміст основних розділів, аналізує внесок окремих учених, організаторів бібліотечної справи в розвиток бібліотечної науки незалежної Української держави.

Особливістю даного видання є охоплення ґрунтовних наукових праць, які висвітлюють сучасні теоретичні та методичні проблеми в галузі вітчизняного бібліотекознавства. До покажчика ввійшли монографії, підручники, автореферати дисертацій, наукові посібники, публікації з наукових збірників, періодичних і серійних видань.

Посібник має чітку структуру: бібліографічні описи систематизовано в 15 основних розділах, чотирнадцять із яких названо відповідно до наукових напрямів, що сформувались у бібліотекознавстві на сучасному етапі, а останній розділ присвячено персоналіям бібліотекознавців.

Специфіка розташування описів документів всередині розділів покажчика полягає в тому, що їх згруповано за типологічним принципом: спочатку розміщено відомості про монографії, навчальні посібники; далі – автореферати дисертацій; після цього – окремі праці: навчально-методичні посібники, результати аналітичних досліджень, розробки, рекомендації; а в кінці розділу – наукові статті. В межах названих бло-

